

СТАЛІ ФОРМИ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СВІДОМОСТІ СОЦІУМУ

Анотація. У публікації описано роль сталих форм туризму і рекреації у житті суспільства та проаналізовано причинно-наслідкові зв'язки виникнення найбільш конкретизованого напрямку — екологічного туризму. Обґрунтовано, що сталі форми туристично-рекреаційної діяльності є реальним інструментом екологізації свідомості соціуму.

Ключові слова: туризм, рекреація, сталі форми туристично-рекреаційної діяльності, екологічний туризм, екологізація свідомості.

Очевидним є той факт, що на сучасному соціально-економічному етапі розвитку, сталі форми туризму та рекреації доволі вдало поєднуються з різними сферами життя суспільства. У багатьох країнах світу влада стимулює такі види туристично-рекреаційної діяльності, активно пропагуючи ці напрями. Саме сталі форми туризму позитивно впливають на регіональну економіку, збільшують виробництво та споживання місцевої продукції, сприяють зайнятості населення, зменшують відтік молоді у міста, розвивають туристичну інфраструктуру населених пунктів, мотивують громади активніше співпрацювати поміж собою й з органами місцевого самоврядування, а завдяки еколого-просвітницьким заходам, ще й екологізують свідомість громадян.

В даний час ефективне управління туристичною дестинацією передбачає знання основних причин, які приваблюють відвідувачів, і визначення сегментів споживачів, розробка бізнес-стратегій, адаптованих до цільових груп. Таким чином, визнання того, що першопричини для розвитку сталих форм туризму можуть відрізнятися поміж собою, адаптація до потреб цього сегменту ринку є фундаментальною. Зважаючи, що найважливішими складовими екотуристичної подорожі є перебування в природному середовищі та спостереження за незмінними територіями, біорізноманіттям, раціональне використання природних ресурсів, існує попит на сталі форми туристично-рекреаційних послуг із включенням історико-культурної спадщини та інфраструктурних об'єктів.

Аби зрозуміти, яке місце займають сталі форми туристично-рекреаційної діяльності у загальній структурі, варто проаналізувати наше законодавство. Беручи до уваги статтю 4 Закону України «Про туризм», існують такі види туризму, залежно від цілей, об'єктів і категорій осіб, котрі реалізують туристичні подорожі, відвідування, екскурсії, мандрівки: культурно-пізнавальний, лікувально-оздоровчий, спортивний, релігійний, екологічний (зелений), сільський, підводний, гірський, пригодницький, мисливський, автомобільний, самодіяльний тощо (рис. 1).

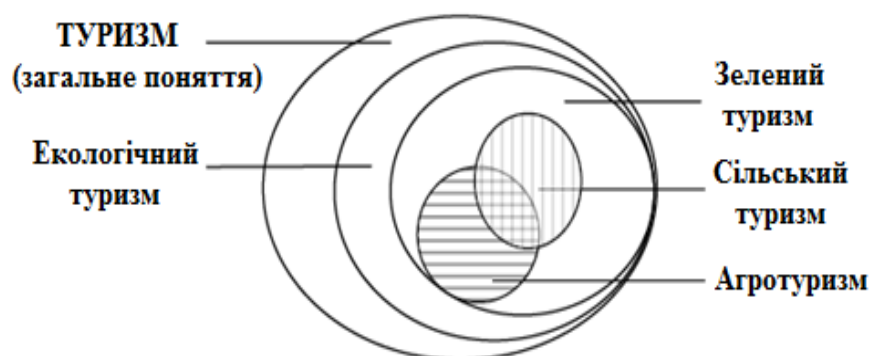

Рис. 1. Ієрархічна залежність поміж різними видами сталих форм туризму

Згідно з чинним українським законодавством, «туризм — це тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає»; «рекреація — це відновлення за межами постійного місця проживання у визначених згідно із законодавством місцях природно-заповідних територій та об'єктів розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, культурно-пізнавального відпочинку, туризму, оздоровлення, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо». Рекреація у перекладі з латинської мови означає «відновлення сил», а з французької — «перерву, відпочинок, розвагу, зміну темпу життя, що не пов'язаний безпосередньо з трудовою діяльністю». Отже, туризм виступає як форма та елемент відпочинку, тоді як під рекреацією розуміється відпочинок, оздоровлення, відновлення фізичних та психологічних сил. Таким чином, туризм і рекреація розрізняються особливостями понять: рекреація включає короточасну рекреаційну активність, а для туризму характерна зміна обставин, звичного способу життя [2–3].

Перші негативні аспекти впливу масового туризму на навколишнє середовище і природно-ресурсний потенціал були відзначені ще в 70-х роках XX сторіччя. Сьогодні антропогенне навантаження і його деструктивні наслідки спостерігаються практично в усіх секторах туристичної індустрії. Зі зростанням глобалізації світового господарства прогресують негативні процеси екосистемах Землі. З огляду на глобальний характер цих проблем, вирішити їх на регіональному або національному рівні практично неможливо. Саме тому, на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета-Земля») 14 червня 1992 року 182 країни ухвалили програму дій з сталого розвитку людства «Agenda 21». Сталий розвиток в контексті розвитку людства розуміється наступним чином: «...Людство здатне надати розвиткові сталого та тривалого характеру з тим, щоб він задовольняв потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби». Чільне місце в цій програмі отримала концепція сталого туризму та її найбільш конкретизований напрямок — екологічний туризм.

Назву «екологічний туризм» запропонував на початку 80-х років XX ст. мексиканський економіст-еколог Р. Цебаллос-Ласкурейн. На його думку, екологічний туризм — це поєднання подорожі з екологічно дбайливим ставленням до природи, що дозволяє об'єднати радість знайомства та вивчення зразків флори і фауни з можливістю сприяти захисту природи. Згодом визначення цього поняття було запропоновано різними авторами і організаціями, у тому числі: Всесвітньою туристичною організацією (UNWTO, 1994), Міжнародним союзом охорони природи (IUNC, 1996), Міжнародним товариством екотуризму (TIES, 1991). Одним із найпопулярніших у літературі є визначення, запропоноване Всесвітнім фондом дикої природи: екологічний туризм — це туризм, що включає подорожі в місця з відносно незайманою природою, з метою отримати уявлення про природні і культурно-етнографічні особливості даної місцевості, який не порушує при цьому цілісності екосистем і створює економічні умови, при яких охорона природи і природних ресурсів стає вигідною для місцевого населення.

Щодо визначення феномену екосвідомості, то екологічна свідомість — це сукупність або поєднання певних поглядів, думок та емоцій, що відображають чи характеризують специфічний спосіб ставлення до природи, в основі якого лежить відповідне співвідношення конкретних потреб суспільства/групи/людини та природних можливостей [4, с. 96]. Якщо узагальнити інформацію з інших джерел, можна задекларувати, що екологічна свідомість — це сукупність усіх екологічних знань людини, її особистого ставлення до довкілля та уявлення про місце людини у площині «людина-навколишнє середовище», а також, готовності до дій, які дозволяють зберегти довкілля, чи готовності до утримання від дій, які заподіюють шкоду довкіллю, до підтримки чи не підтримки екологічної політики, екозаходів тощо.

Відтак, на думку авторки, зараз, у контексті сучасної освіти, особливо важливим є знівелювати «теоретично-практичний бар'єр» поміж класичним освітнім процесом і практичним його застосуванням. Саме ці механізми є передумовою впровадження дуальної освіти в

Україні. І така філософія освіти може бути реалізована власне через екологічні маршрути та стежки як втілення освітньої, туристичної і природоохоронної діяльності (рис. 2). Адже екологічна стежка (маршрут) водночас є і базовою основою туристичного продукту [1, с. 10].

Рис. 2. Еколого-пізнавальний маршрут «Долиною річки Кам'янка» зі здобувачами вищої освіти спеціальності 242 Туризм Львівського національного університету природокористування

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства виникає чимало питань щодо впливу масового туристичного руху на соціально-економічні умови розвитку окремих територій. Разом із тим, стає дедалі очевиднішим, що мешканці, особливо міст, починають усвідомлювати гостру потребу поліпшити свій фізичний і психоемоційний стан поза урбанізованим середовищем. Тому, можна авторитетно стверджувати, що сталі форми туристично-рекреаційної діяльності, такі як, до прикладу, екологічний туризм, забезпечуючи реалізацією своїх безпосередніх функцій — еколого-освітньої, рекреаційної, природоохоронної, є реальним інструментом екологізації свідомості соціуму.

Література

1. Боруцька Ю. З. Практикум із методики створення еколого-туристичних стежок і маршрутів (з елементами сільського зеленого туризму) : навч.-метод. посіб. Екологічний коледж Львівського національного аграрного університету. Львів, 2020. 166 с.
2. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09#Text>.
3. Про туризм : Закон України. Редакція від 04.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
4. Шедловська М. В. Означення та типи екологічної свідомості. Український соціум. 2011. № 2. С. 95–100.